

„Lučka se njena v temò je utrnila,
tiho so vrata za njo se zaprla:
šla je od nas in ne bo se vrnila,
v šestem je letu Marjanca umrla.“

Tako se nam razodene Gruden, če ga skušamo premotriti v celoti, kot pesnik, čigar izpoved nas prepričuje predvsem s silo in jasnostjo svoje slike; njegova domena je risba, plastika, prostor; njegova lirika je polna realističnih pripovednih elementov; njegov verz je preprost in malone težak v svoji enostavnosti; metafora mu je živa in organska, dasi maloštevilna. Če velja, da je v slehernem oblikovalcu latenten neki stil, neki način izražanja, v katerem se šele oblikovalec lahko razživi in razvname, potem je ta stil pri Grudnu nedvomno realizem. Že v njegovih prvih pesmih je očitno — danes to ni več težko ugotoviti —, da je najbolj svojski in zato tudi najbolj uspel tam, kjer je najbolj stvaren, to je v slikah domače pokrajine in domačega življenja (Pod Šempolajem, Jutro na morju, Božja pot v Barbano). In samo ves čas, vse okolje na pragu med moderno in ekspresionizmom je vzrok, da se mladi pesnik ni dovolj znašel in nam ni že tedaj zapel prave, čiste, neskaljene, resnično s v o j e pesmi.

Če pogledamo Grudnovo ljubezensko liriko, ki je nedvomno vselej najbolj osebno, intimno, brez ovinkov, naravnost iz srca izlito izpovedovanje, moramo priznati, da nas ta lirika, zapredena v melanholijo odpovedi in slovesa, nagneten z neko žalostno, trudno čustvenostjo, nikdar do kraja ne prevzame; komaj da nam tu pa tam ustvari rahlo razpoloženje, ki ga pa že skali meglica nedoločnosti in nedograjnosti.

Nabrežinski bard, ki je nekoč v Primorskih pesmih opeval stisko naroda v patetičnem zamahu, nam danes z enakim patosom, z enako govorniško gesto, primerno za učinkovito recitacijo, poje o stiski vsega človeštva v verzih, ki nas bolj pritegnejo s svojo aktualnostjo ter živo problematiko in manj s svojo umetniško silo in sugestivnostjo.

Prava Grudnova moč je, kot smo videli, drugod.

Zaradi pretirane vneme pri lovu za različnimi smermi in šolami se nam kaj pogosto in kaj rado zgodi — zlasti v presojanju lirike —, da pozabljam na pravo umetniško vrednost; v želji, da ne bi prezrli nobene stilne nianse, kopicimo imena in pri tem dajemo vse premalo veljave resnični kvaliteti in pomembnosti. Čas pa je hladen, brezstrasten sodnik, v čigar sencí izgube smeri in šole na svoji slavi, ostaneta zgolj človeška dragocenost in umetniška prepričljivost kot edini merili. Marsikaj od slovenske lirike se je v njegovem neizproslem rešetu razsulo v nič. Edini Prešeren je ostal malone nedotaknjen. Tudi pestrobarvno njivo sodobne poezije od moderne dalje bo prej ali slej oplela njegova roka. Med tem, kar bo ostalo, bo tudi izbor Grudnovih pesmi.

Drago Šega.

Gospodarski pregled

POL LETA NOVE GOSPODARSKE POLITIKE V JUGOSLAVIJI.

V Jugoslaviji je neposredno pred današnjo evropsko vojno bil šibek dvig konjunktura, ki je komaj dosegel višino l. 1929. in je v veliki meri nastal zaradi vezanja gospodarstva na avtarkične države in njih vojne potrebe, kakor tudi po zaslugi aktivizacije tujega in državnega kapitala, dobljenega iz notranjih posojil. Vendar so se po taki „konjunkturi“ posebne vrste kmalu začeli kazati besistični znaki v zvezi s svetovno industrijsko in agrarno krizo in s padanjem kupne moči širokih slojev Jugoslavije.

Avgusta in septembra 1939 sta pa odločilno vplivali evropska vojna in poskusna mobilizacija. V prvem hipu je nastal precejšen zastoj. Pomorski promet je zastal zaradi

rizika blokade itd., notranji zaradi omejitve blagovnega transporta med poskusno mobilizacijo. Po nekaterih trditvah je bilo doma še dovolj zalog surovin, toda cene so jim začele rasti, ko so se pričele delati zaloge. Narodna banka je industriji odpovedala šestmesečni blagovni kredit v inozemstvu. Vlagatelji so pritisnili na banke in banke so prav tako odpovedale ali zmanjšale kredite industriji. Ena gospodarska panoga je tlačila drugo. Špekulanti so zniževali tečaje vrednostnih papirjev, da bi izkoristili male lastnike državnih papirjev. Redukcije delavcev so rasle. Draginja je že tedaj rasla, kmet je pa prodajal pod ceno.

Toda ta zastoj ni trajal dolgo. Kapital se je znal hitro prilagoditi ter izkoristiti položaj in vlada je podpisala celo vrsto novih trgovskih pogodb z vojskujočimi se in z nevtralnimi državami. V oktobru in novembru je nastala naravnost „sijajna izvozna konjunktura“, tako da so se oglasili nekateri s predlogi, naj se reducira domači konsum, z drugimi besedami, naj delovni človek še bolj pritegne jermen, samo, da bi se dalo več zaslužiti pri izvozu in da bi si Narodna banka v Beogradu nakopičila v svojih kletah več zlata. Ta konjunktura, ki je nastala v zvezi s potrebami vojskujočih se in nevtralnih držav, ki niso bile več sposobne računati na varen import iz prekomorskih dežel, je v prvi vrsti dvignila izvozne cene poljedelskih pridelkov, lesa, rud, kovin. Že prve prodaje so dosegle za 20 do 50% višje cene. Vzemimo n. pr. les. Povpraševanje je kmalu preraslo produkcijo. Toda izvozniki so nekaj časa uživali še celotne izvozne premije! Minister za trgovino jih je potem samo znižal, ne pa odpravil, „iz specialnih ozirov do zadevne industrije,“ da se ne bi izzvali „večji konjunktorni pretresi v tej gospodarski panogi“, k čemur pripominja „Politika“ z dne 7. febr.: „Pri sedanjem stanju cen in povpraševanja... bi bilo treba povsem resno pretestiti, koliko so (premije) danes sploh še potrebne in koristne. Premije utegnejo danes še bolj dvigniti cene v notranjem prometu, a to ne more biti namen državne gospodarske politike v sedanjih razmerah.“ Podobno lahko govorimo o čisto agrarnem izvozu. Izvozniki živine so v zadnjih nekaj mesecih zaslužili 4 do 5000 dinarjev pri enem samem konju, za sadje po 10.000 din pri vagonu, tako da so nekateri dobili po 1 in več milijonov din dobička v poldrugem mesecu. Analiza bilanc bi nam pokazala povišane dobičke industrijskih podjetij, zlasti velikih. Nastala je živa aktivnost v ustanavljanju novih podjetij, zlasti v središču države, posebno podjetij, ki se ukvarjajo z eksportom v kompenzaciji, pri čemer je zaposlen večinoma inozemski in državni kapital. In slednjič so se začeli hitro dvigati tudi državni dohodki. Skratka, vse govori o silni konjunkturi za industrijske in agrarne izdelke in rude.

Vprašanje je tedaj, ali so od te konjunktуре imeli tudi delovni sloji podobno korist?

Vzemimo najprej kmete. Od bogatih žetev l. 1937. in 1938. ni imel revnejši in srednji kmet ničesar, ker je že vse prodal pod ceno, preden je Prizad pričel z nakupi. Toliko hvaljena Stojadinovičeva „likvidacija kmečkih dolgov“ ni odrešila kmeta. Znižana je bila zemljarina, zato so pa prišli samoupravni davki. Kmečko gospodarstvo je slej ko prej ostalo nerentabilno, industrijske cene pa vse višje. Nova žetev l. 1939. ni mnogo zaostala za rekordom iz l. 1938.; toda avgusta in septembra, ko vozi ogromna večina delovnih kmetov na trg — kolikor že prej ne proda pod vsako ceno „na zeleno“ — so cene prav rekordno padle, kajti nastala je vojna negotovost, prišla je poskusna mobilizacija, za kmeta so s tem nastale nove nujne potrebe, hotel se je preskrbeti s tem in onim in tako je nastala velikanska ponudba, zlasti ko se je zazdelo, da Prizad ne bo kupoval. Tako je kmet razprodal pšenico n. pr. po 100 in 90 din, dasi je bila uradna cena 165. Ko je v oktobru nastala izvozna konjunktura in sta začela kupovati Prizad in novo ustanovljena Direkcija za prehrano, ki prej ni imela kreditov, in so se cene začele dvigati kar na 185 in kasneje še na 210, so mogli prodajati večjidel le še trgovci in mlinci, ki so bili prej poceni nakupili od kmetov, če se ne oziramo na veleposestnike. Škoda, ki jo je pri tej diferenci utrpel kmet, znaša po nekkih računih 140 mi-

lijonov din, po drugih pa celo 500 milijonov din in še več. Podobno je bilo s koruzo, vinom in sadjem, ki je v nekih pokrajinah rekordno obrodilo. Tako od vse te konjunktura in letine delovnim kmetom ni ostalo nič, razen tistim redkim, ki lahko čakajo z zalogami do zime ali pomladi. Po drugi strani pa stoje pred še višjimi cenami industrijskih izdelkov! Zdaj pomislimo še na tisti veliki del kmetov, ki ne izhaja do nove žetve s svojimi pridelki in jih mora kmalu po zimi drago kupovati.

Kako pa z delavci in nameščenci? Ob nastopu Stojadinovičevega režima je $\frac{1}{4}$ vseh zavarovanih delavcev mogla s svojo mezdo plačati le $\frac{1}{3}$ svojih osebnih potreb; $\frac{1}{6}$ delavcev in nameščencev je mogla zadoščati le $\frac{1}{4}$ do $\frac{1}{2}$ potreb, a $\frac{1}{4}$ delavcev in nameščencev nekaj čez polovico. Stojadinovičeva vlada se je hvalila z uredbo o minimalnih mezdah, ki pa komaj zadoščajo za goli obstanek in so hkrati vaba za redukcijo boljših mezd; obenem je rasla draginja; že 1937 se je za 16,62% povišal indeks življenjskih potrebščin po zaslugi povišane carinske zaščite, pomnožitve kartelov glede na novi zakon o kartelih in povišanja vseh vrst. Število zaposlenih delavcev se je sicer polagoma dvigalo, toda v juniju in juliju je — izvzemši Slovenijo — začelo spet padati; v zvezi z zastojem v začetku evropske vojne pa je povsod prišlo do odpustitev in redukcij. Bilo bi potrebno še ugotoviti, koliko je bilo teh odpustov z izgovorom na pomanjkanje surovin, da so se potem nastavili cenejši delavci, ko je spet nastala konjunktura. Kakor pri vsakem naglem dviganju cen je tudi v zadnjih mesecih sledil pri nas izvojevani povišek dohodka delavcev, nameščencev in uradnikov s fiksno plačo mnogo kasneje in v mnogo manjši meri. Pri tem so seveda zaslužili tisti, ki izplačujejo mezde in plače. Tako je nastal govor o draginji. Špekulacija je izkoristila strah pred vojno in navijala cene blagu, da so bolj narasle kakor v vojskujočih se državah in v večini nevtralnih držav.

Obrtniki so prišli med kladivo in nakovalo. Ko so se začele surovine dražiti, se niso mogli dovolj in pravočasno založiti, zlasti ne, ker so bili še manj oblagodajeni s krediti kakor industrija. Tako so kupovali neposredno za potrebe, torej najdražje, prodajati so pa morali najceneje, ker prodajajo v prvi vrsti gospodarsko najšibkejšemu podeželskemu prebivalstvu, ki najhuje občuti vsako povišanje cen in od katerega je kmečko prebivalstvo slabo izkupilo svoje pridelke!

Konjunktura je torej čisto posebne vrste, nastala iz zunanjih vzrokov in ne zaradi povečanja kupne moči širokih ljudskih slojev, katerih položaj se nasprotno slabša, kakor smo videli. Če iznenada odpadejo zunanji vzroki, potem bo vsa konjunktura hitro splavala po vodi.

Po gospodarskem časopisju v Jugoslaviji se je mnogo razpravljalo o tej konjunkturi, še posebej pa o tem, ali je v zvezi z dvigom cen nastala draginja, ne pa kaj ji je vzrok. Pri tem je značilno, da brskajo razni profesorji in ekonomisti po stari praksi službene ekonomije, po pojavih v cirkulaciji in iščejo tam razlage, kakor so po vsem svetu že od 1928. leta dalje iskali vzrokov vsake ciklične krize kapitalističnega gospodarstva, ki je prišla za njih vedno nepričakovano, v cirkulaciji namesto v produkciji. Topot so se pojavile teorije, ki jih je seveda brez nadaljnega sprejel tudi tako imenovani socialistični tisk, da je draginja nastala v veliki meri ali pa še celo samo zaradi prevelike količine denarja v obtoku. Ena najuglednejših ekonomskih revij v Jugoslaviji je celo udarila plat zvona spričo ogromne kupne moči, ki da se je akumulirala v narodu in ki utegne planiti na dan; češ, potem bo katastrofa. Ne zanikamo, da ima cirkulacija tudi vpliv na gospodarstvo; toda ne poglavitnega, ne odločilnega, ne osnovnega, ne primarnega. In če bi bilo res toliko denarja nakopičenega in tezavriranega v narodu, zakaj je bil potem v avgustu in septembru, v času največje negotovosti, največje vojne nevarnosti, največje nujne potrebe radi poskusne mobilizacije — tak zastoj, zakaj so kmetje tedaj najbolj rinili na trg in prodajali pod vsako ceno; zakaj se niso tedaj ob tako nizkih cenah drugi sloji na vse kriplje začeli zalagati? Draginja je narasla šele kasneje, ko so se pokazale velike možnosti izvoza in ko so se za Jugoslavijo

razširili mnogi tuji tugi zaradi blokade prekomorskega prometa. Po drugi strani so neovirano dvigali cene špekulantje s skrivanjem blaga in z navijanjem cen. Tako so narasle pri nas za neko blago rekordno visoke cene daleč nad vrednostjo blaga. (Mislim objektivno vrednost.) Višje cene in večji promet blaga seveda zahtevata večje cirkulacije plačilnih sredstev in dviganje iz bank. Niti govora ne more biti o tem, da je zrasla kupna moč najširših slojev in ta povišala cene. Če bi imeli kmetje tezaviranega toliko denarja, kolikor jim podtikajo industrija in banke, bi se bili že davno osvobodili dolgov in bi jim tudi fiskus znal iztisniti toliko zaostalih davkov. Po problemih kupne moči ljudstva, rentabilnosti kmetij, delavskih mezd, skratka po problemih, ki tiče še v sferi produkcije, pa je nekaterim manj prijetno stikati, ker bi se pokazalo vse prej kakor pa „ogromna tezavirana kupna moč.“

Hkrati z izbruhom evropske vojne je v Jugoslaviji prišlo do nove vlade, ki je obetala resnično demokratizacijo dežele. Ta vlada je obljubila s celo vrsto ekonomsko-političnih ukrepov in reform zboljšati položaj najširših ljudskih slojev. Glede na zgoraj opisani položaj je tedaj neposredno stala pred nalogo pobiranja draginje, preskrbe za živili, zboljšanja dohodkov delavcev, kmetov, mestnih srednjih slojev in inteligence ter demokratične reforme davčnega sistema. Ob mnogih uredbah in reformah so ministri pozvali tisk naj izrazi svoje mnenje, in tako je nastala velika diskusija zlasti v strokovnem časopisju. Kaj se je v teh šestih mesecih storilo?

V pogledu pobiranja draginje so se odgovorni ministri spočetka izrazili, da se cene ne dajo dirigirati s policijskimi ukrepi. Zato bi bili potrebni drugi, ekonomski prijemi. Mnogo se je razpravljalo, cene so pa rasle in ko so se večjidel dvignile za 50 do 60%, so sklenili maksimiranje na obstoječem nivoju, ki je bil pri večini blaga špekulativno dvignjen preko svobodnega formiranja cen. Uredba o pobiranju draginje z dne 25. septembra je v nasprotju z gornjimi izjavami pristopila k čisto policijskim ukrepom, tako da menimo, da je bila izdana le zaradi pomirjenja; saj je neki vodilni belgrajski gospodarski list očital ministru, da je niti ne pozna. Očitalo se je tej uredbi, da je naravnost pasivna glede na dvig cen, da je nesmiselna, ker preprečuje normalno trgovsko dejavnost, ter neprecizna: katero sodišče in kateri strokovnjaki bodo mogli točno ugotoviti „pravične cene“ in „pravični zaslužek“ pri vatlu prodanega blaga? Cene so tedaj vseeno rasle ter so začele padati šele potem, ko se je pojavil prvi projekt uredbe o kontroli cen, zelo preprost in dokaj izvedljiv, po katerem bi veljale tiste cene, ki so veljale 1. sept., vsaka podražitev pa šele po oblastnem dovoljenju. Konec januarja pa je bil objavljen nov načrt, ki je vzel za podlago obstoječe cene in predpisal samo prijavljanje povišanja cen in sicer tako, da bi moral prijavljati vsak najmanjši detajlist in obrtnik, kontrolirale pa bi navadne upravne oblasti II. stopnje, ki v svoji preobremenjenosti pri najboljši volji ne bi bile kos nalogam. Cene so začele spet rasti in krogi konsumentov so najostreje kritizirali drugi projekt uredbe. (Prim. „Politiko“ z dne 1. februarja.) Slednjič je izšla — po izjavi ministra dr. Andresa kot rezultat kompromisa najrazličnejših interesentov — dne 14. februarja uredba o kontroli cen. Ta uredba priznava današnje cene, ki jih pa bodo naknadno še prekontrolirali, in kontrolo nad 21 vodilnimi vrstami blaga na veliko, med katerimi je od poljedelskih pridelkov le pšenična moka razen št. 0 (če mesa ne štejejo sem). Za detajlno prodajo pa ostane uredba proti draginji. — Kakšen je tedaj rezultat? Pri delu urada za pobiranje draginje je zelo vprašljiv, ker uredba o kontroli cen po petih mesecih v glavnem sankcionira draginjo. Z nekaterih zborovanj obrtnikov smo slišali pritožbe, da se ta uredba uporablja le proti malim ljudem in da dotlej ni bil kaznovan noben večji industrijalec ali trgovec. Minister dr. Čubrilović, nekdanj veliki demokrat, je izjavil 3. marca, da so koncentracijska taborišča pripravljena za one, ki so proti državi, ki nočejo plačati davka ali ki prikrivajo svoje premoženje; toda doslej javnosti ni znano, da bi bil tam vsaj eden iz zadnjih dveh kategorij ali kak špekulant ali navijalec cen. Ekonomskih ukrepov vlade za one-

mogočenje špekulacije ne poznamo. Obljubila je vsaj, da bo ob potrebi na trgu intervenirala s svojimi nakupi in prodajo. „Narodno Blagostanje“ piše 16. decembra, da ni država v tej smeri niti s prstom mignila. V pogledu administrativnega dirigiranja cen piše isti list (in v tem duhu tudi slovenski strokovni listi, „Trg. tovariš“), da je to pri nas nemogoče, ker je policija ekonomsko-strokovno nesposobna in izvežbana v drugi smeri. Zato nimamo v mehanizmu kontrole cen vere, čeprav mu je na čelu strokovnjak. Strinjamo se vsekakor s pripombo „Politike“ z dne 14. februarja, da rezultat ni toliko odvisen od uredbe kot od onih, ki jo bodo izvajali; saj to bi veljalo tudi za najboljšo uredbo. Odločilne važnosti je, kakšni in čigavi organi vrše nadzorstvo, s kakšno voljo in ali je ves ta aparat na široki demokratični podlagi, kdo ga postavlja in komu je odgovoren.

Pri vsem tem je še pripomniti, da je velik vzrok druginje visoko protekcionistični carinski sistem, na katerem so zgrajene kartelne in druge monopolistične organizacije. Ves ta sistem je ostal nespremenjen.

Naj preidemo k prilagoditvi delavskih in uradniških plač druginji. Kot smo že omenili, je prišlo do povišanja z večmesečno zamudo in v manjši meri. To je razumljivo, ker je stvar v prvi vrsti odvisna od moči in svobode ter neodvisnosti strokovnih organizacij. Minimalne mezde v „Sloveniji“ so bile povišane šele z odlokom z dne 30. januarja, in sicer samo za okoli 20% proti mezdam iz leta 1937. Skupna povprečna zavarovana mezda v Sloveniji je v januarju 1940 zrasla le za 6% proti januarju 1939. Toda upoštevati je treba večjo zaposlitev moških z višjimi mezdami namesto delavk, a povprečna mezda delavk je še celo padla za 25 par na dan. Negativno stališče današnjega podpredsednika vlade glede akcij za zvišanje mezd je znano; on meni, da se delavcem v splošnem dobro godi; znane so tudi sankcije proti delavskemu gibanju. Zaradi klasičnega primera naj navedem še pogajanja za dvig mezd v Beogradu. Tu so nasproti industrijcem, ki so trdili, da je bilo delavcem že prej dovolj povišano in da ima industrija težave s surovinami, davki itd., nastopili za povišanje delavskih mezd — zastopniki znane Uprave mesta Beograda. (Prim. belgrajske liste z dne 13. februarja.) Glasnejše besede o nezadostnosti sedanjih mezd pač ni treba. Stvar se je končala tako, da je upravnik mesta Beograda določil povišanje na din 3'— (predlog URSSa 3'50, Jugorasa 4'50), toda to povišanje stopi in veljavo šele po 60 dneh, t. j. proti koncu aprila. Kdo pa jamči, da se dotlej živila ne bodo še naprej dražila, zlasti moka in kruh! Značilno je, da tudi naša javnost naseda izjavam industrije, da bodo višje mezde podražile proizvode in da se bomo tako vedno vrteli v „začaranem krogu“, in ne pomisli, da gre povišanje mezde lahko na račun zmanjšanja industrijskega profita, torej ne da bi se proizvodi podražili. To je že starodavna temeljna teza neodvisnih strokovnih organizacij.

Kako je prodal kmet lani svoje pridelke, smo videli. List, ki sicer načelno hvali in brani „Prizad“, kadar le more, piše: „Ali je to dirigiranje (žitnih cen), ko eden proda po 110, sosed pa malo kasneje po 210?“ („Nar. Blagostanje“, 25. novembra 1939.) „Direkcija za prehrano“ je dobila kredite in začela kupovati, ko je bilo žito že drago in v nekmečkih rokah, a to žito bo šlo tudi v tzv. pasivne kraje. Doslej je bil sistem pomoči pasivnim krajem (znižane ali brezplačne vožnje) tak, da so je bili bogati deležni v enaki meri kakor reveži. Bilo bi bolj potrebno, če bi se mesto te direkcije in Prizada osnoval državni zavod za zaščito in pomoč kmetu, ki bi hkrati imel nalogo oskrbovati s ceneniimi živili revnejše sloje in predvsem te, in sicer v vseh krajih, ne samo v tzv. pasivnih. Vlada je ostala pri Prizadu, ki je osnovan kot čisto rentabilitetno podjetje, in ga je sklenila samo tako reorganizirati, da mu trgovci in zadruga služijo kot komisijonariji, ki dobe določen odstotek od cene, plačane naravnost kmetu. Toda sistem komisije sam po sebi prav nič ne odpravi dejstva, da mora šibkejši kmet prodati „na

zeleno" ali ob žetvi, veleposestnik pa lahko počaka ugodnejše cene. Morda bi ta sistem deloma pomagal enemu delu šibkejših kmetov, če bi bili na široko zgrajeni silosi in urejen lombardni kredit za shrambo.

V pogledu osvoboditve dolgov ni bil storjen za kmeta noben korak razen na Hrvaškem. Tu je izšla uredba o varstvu kmečke posesti, ki naj bi osvobodila pred pretečimi rubežnimi kmete, ki ne morejo odplačevati državi po Stojadinovičevi uredbi o „likvidaciji“ kmečkih dolgov. Po novi uredbi se samo posestvo ne sme prodati na dražbi. To je trenutna delna ugoditev kmečkim zahtevam. Toda daljnosežnost te uredbe za izboljšanje in povzdigo kmečkega gospodarstva precej pretiravajo. Dolgovi ostanejo v veljavi in kmet ima tudi pravico, prodati svoje posestvo, če potrebuje denarja in ga sicer ne dobi. Če kmet ne bo deležen nobenega drugega ekonomskega in političnega izboljšanja, bo prej ali slej moral kaj prodati, ker bo potreboval denarja za gospodarstvo, gospodinjstvo, zdravnika, davke itd., ali se pa zadolžiti pod še hujšimi pogoji. To nam kaže zgodovina vseh podobnih policijskih ukrepov, ki so stoletja propadali, in niti sistem „okučja“ v Srbiji, ki je kmetu prepovedal celo svobodno prodajo, ni mogel sam po sebi rešiti vasi pred oduševstvom, zadolžitvijo, propadanjem, z drugimi besedami diferenciacijo.

Mimogrede naj omenimo od važnejših uredb uredbo o izplačilih vlog z dne 9. sept., ki je hitro priskočila bankam na pomoč pred previsokimi dvigi; dalje uredbe o podpori vpoklicancem v raznih oblikah z dne 4. in 7. okt., ki so deloma zadostile razpoloženju in zahtevam ljudstva. Šele prav v zadnjem času so se storili neki koraki, da bi se omogočil zaslužek pri izvozu živine itd. kmetom samim.

Toda najvažnejše od vseh so davčne reforme z dne 23. decembra. Po službenih izjavah je bil namen vladnih reform, razbremeniti ekonomsko slabe, hkrati pa radi izrednih razmer zagotoviti državi večje dohodke. Vlada je reformirala neposredne davke tako, da je odpravila zemljiški davek do 1000 din kat. dohodka, znižala ostale davščine na zemljarino in na zgradbe, v kompenzacijo pa je povišala davčne mere trgovini in industriji in silno poostrila postopek, povišala pa tudi davke — delavcem in nameščencem, svobodnim poklicem in rentjem.

Pri tej davčni reformi, ki je najbolj tipična za novo vladno in najbolj markantna, lahko zaključimo s karakteristiko celotne ekonomske politike. Njena osnovna poteza je ta, da hoče dati kmetom nekaj več in jih staviti delavcem in inteligenci nasproti, uvrščajoč jih v isto kategorijo s kapitalisti. V resnici pa ta politika napravi več hipnega političnega efekta kakor trajne koristi za same kmete, ali pa v nekem pogledu sankcionira že obstoječe stanje, ko n. pr. odreši kmete zemljarine, ki je niso mogli plačevati in je velik del niti plačeval ni.

Poudarja se, da je ta politika v duhu nove „kmečke politike“. Kdor koli je vsaj preletel dela dr. A. Radića, prvega ideologa hrvaškega kmečkega gibanja, bo videl, da ni stavljal kmeta delavcu nasproti, temveč je nasprotno poudarjal, da je delavec kmetu najbližji brat. Radićeva demokratična ideologija je bila tuja „stanovski“ ideologiji, s katero so še pred ne tako davnim tudi našim kmetom mešali glave, tako da so si v dopisih in člankih belili glave, kdo sme biti kmet in kdo ne, ali je kmet tudi reven obrtnik, ki ima prgišče zemlje in sam ne ve, od česa ima več izgube, od kmetije ali obrtnije. Ob neki priliki je januarja t. l. popolnoma pravilno napisala „Gospodarska Sloga“, da „G. S.“ ni stanovska organizacija, temveč ljudska, kajti tudi kmečko gibanje ni stanovsko, temveč vseljudsko gibanje (općenarodno), kajti to gibanje meni, da danes ni nobenih stanov kakor v srednjem veku.

Omenjenega zoperstavljanja kmetov delavcem nikakor ne moremo smatrati za demokratično in teorija in izkušnja iz zgodovine nas učita, da ne more biti niti dolgotrajno, niti vsem kmetom v korist. Se nikdar ni uspela 100% stanov-

sko kmečka vladavina ali politika, če si je napravila delavstvo in inteligenco za nasprotnika.

Že danes vidimo, da industrija naravnost divja proti tej reformi; njen tisk govori o „sadizmu davčnega zakonodavca“, preti z ustavitvijo obratov itd. Vlada je že pohitelja obljubiti razne modifikacije uredbe. Listi, ki zastopajo industrijo, kažejo s prstom na kmete, da so bili oni najbolj deležni prosperitete, da so jih vse vlade podpirale, da so jim plačale dolgove na račun bank, trgovcev itd. Rigoroznosti postopka se bodo veliki in prav veliki že znali izogniti; hujše bo z manjšimi. To je eno.

Po drugi strani je črtanje zemljarine le boren priboljšek za kmeta, ki jo je sploh plačeval. Nobenih zboljšanj pa ni v sistemu najbolj nesocialnih davkov, neposrednih davkov, katerih delež je bil pri nas že od nekdaj zelo visok. Pa menda ne zato, ker bi radikalna reforma posrednih davkov enako koristila vsem delovnim slojem, zlasti najrevnejšim? Edino, kar je storjeno, je revizija cen monopolnega blaga. Sol je znižana od din 2'50 na 1'54 za 1 kg; toda državi ostane pri tem še vedno 50% od cene kot monopolska taksa. Industrija bo povišanje prometnega davka prevalila na konsumenta, tedaj tudi na kmeta. Povišane so tudi neke uvozne carine, kar bo prizadelo konzumenta. Uvedena je državna trošarina na vino in žganje, ki bi jo po volji zakonodavca moral nositi konzument; toda vse kaže, da bo pokvarila ceno kmetu; kajti kupci izginjajo in z obljubljenimi intervencijami Prizada ima kmet že slabe izkušnje.

Slednjič ne smemo pozabiti mase kmetov, ki nimajo dovolj zemlje, ki nimajo malone nič prodati in so navezani na postranske zaslužke ter morajo sami drago kupovati živila. Tem kmetom je dr. Bičanić v tolažbo povedal, da na Hrvaškem ni dovolj zemlje za kmeta. In dotacije zadrugam niso niti daleč take, da bi omogočile radikalen dvig zadružništva tudi produktivnega, tako da bi se dvignila rentabilnost kmetij.

Po tem bežnem pregledu smemo zaključiti: Edini, ki so doslej resnično izkoristili izredno konjunkturo, so bili: industrija, zlasti velika industrija in kolikor je v centru države, del trgovine in veliki posestniki. (Tu se ne moremo ozirati na posameznike, ki so imeli smolo). Položaj širokih slojev je še zmeraj težak in postaja vse bolj kritičen. En del kmetov, močnejših, je za nekaj časa nekaj dobil, vsaj kolikor mu je oproščena zemljarina, odpuščen davčni ostanek, kolikor prav danes ne more na Hrvaškem priti na boben, kolikor pridelal toliko, da lahko proda in da je mogel čakati na ugodno ceno. To je tudi ustvarilo videz, kakor da se je vsem kmetom zboljšal položaj. To je politični rezultat, ki utegne dobršen del delovnega prebivalstva, ki se naziva temelj države in zlasti njene vojne sile, za nekaj časa pridobiti. Enak začasen političen in psihološki efekt so imele pred očmi mnoge druge, ne čisto kmečke uredbe, kakor uredba za pobijanje draginje, za kontrolo kartelov, registracijo blaga, zalog itd. Vse te politike zato ne moremo imenovati niti „samokmečke“ politike, da ne govorimo o ljudski ekonomski politiki sploh.

V. K.

Ples

NEKAJ MISLI O PLESNI UMETNOSTI

Pri nas so pojmi o plesni umetnosti še precej megljeni. Pino Mlakar je napisal v Krogu 1933, da „plesne kritike sploh še nimamo“. Ista trditev velja še danes. Vendar nimam namena, pisati kritiko o plesni kritiki, ampak nanizati le nekaj splošnih misli o plesu kot prvotni, elementarni človekovi umetnosti, o plesu kot umetnosti, ki jo tvori skrajna kulturna človeška zmogljivost in o plesni umetnosti pri Slovencih.

Ples kot prvotna, elementarna človekova umetnost predstavlja v svoji podstavi kretinjo — človekov izraz, ki je bil pred artikuliranim glasom, pred besedo, pred stavkom,